

Antiszemita sztereotípiák és előítéletek kezelése

*Oktatási
segédlet*

3

1. A zsidókkal és a judaizmussal kapcsolatos ismeretek bővítése

2. A nem tudatos előítéletek leküzdése

3. Antiszemita sztereotípiák és előítéletek kezelése

4. Az összeesküvés-elméletek megkérdőjelezése

5. Az antiszemitizmusról való tanítás a holokauszt oktatásán keresztül

6. A holokauszt tagadásának, torzításának és bagatellizálásának kezelése

7. Az antiszemitizmus és a nemzeti emlékezet

8. Antiszemita esetek kezelése

9. Az online antiszemitizmus kezelése

10. Az antiszemitizmus és a közel-keleti helyzet

Antiszemita sztereotípiák és előítélet kezelése

Egyetemes cél a törekvés a méltányosságra, a befogadásra és a mindenki számára biztosított lehetőségekre. A társadalom könnyebben biztosíthatja a virágzó jövőt, ha teret ad az egyének egyedi tehetségének és identitásának. A sokszínűséggel azonban gyakran együtt jár egy sor általánosítás és sztereotípiák, amelyek bántóak lehetnek. A sztereotípiák egy bizonyos embercsoportról alkotott leegyszerűsített kép. Az emberek gyakran csak nevetnek a sztereotípiákon, és nem tulajdonítanak jelentőséget azoknak. A sztereotípiák azonban táplálják az előítéleteket, és veszélyt jelentenek a tanterem légkörére.¹ Negatív hatásuk lehet és gyűlöletet szíthatnak.

A zsidó emberekről és közösségeikről alkotott sztereotípiák évezredek óta áthatják az európai történelmet. Hozzájárulnak a zsidóságról alkotott negatív kép kialakulásához, amely elősegítheti a közösségben élő zsidó emberekkel szembeni előítéletes hozzáállást és magatartást.

A zsidók elleni sztereotípiák különböző módokon jelentkezhetnek az osztályteremben, például:

- A diákok egy hallott antiszemita sztereotípiát vagy előítéletes nézetet reprodukálnak, majd ennek alapján előítéletesen viselkednek zsidó osztálytársaikkal szemben; és

- Az antiszemita sztereotípiák visszaköszönnek az iskolában használt irodalomban, vallási szövegekben, művészeti vagy történelmi forrásokban.

Ennek az oktatási segédletnek az a célja, hogy áttekintést adjon a sztereotípiák szerepéről és funkciójáról, összefoglalja és „leleplezze” a zsidókkal szembeni leggyakoribb sztereotípiákat és mítoszokat, és konkrét javaslatot kínáljon, hogy a tanárok hogyan kezelhetik ezt az oktatásban.

¹ *Oktatással az antiszemitizmus ellen. Útmutató szakpolitikai döntéshozóknak* (Varsó: EBESZ/ODIHR, 2018), 43. o., <<https://www.osce.org/odihr/383089>>.

Háttér

A sztereotípiák, az elfogultság és az előítélet természetes emberi jelenségek. Az emberek azért fogadják el a sztereotípiákat, hogy leegyszerűsítsék az őket körülvevő világ összetettségét. Sajnos tömegével találkozhatunk bizonyos társadalmi csoportokra irányuló sztereotípiákkal a kultúrában és általában a társadalomban. A társadalomban elterjedt előítéletek tudat alatt irányíthatják viselkedésünket, és helytelen vagy káros következtésekre vezethetnek. Ez aláássa a méltányosság és igazságosság elvét, amire egy demokratikus társadalomban törekszünk, mind az oktatásban, mind a foglalkoztatás és konfliktuskezelés területén, valamint a társadalmi csoportok közötti béke és harmónia fenntartása érdekében.

A legsúlyosabb esetekben a sztereotípiákat szándékosan használják a társadalmi változások elfojtására és a fennálló politikai hatalmi rendszerek fenntartására. Ez például megfigyelhető az idők során a nemek közötti kapcsolatokról folytatott vitákban, azzal párhuzamosan, hogy a nők egyre nagyobb

politikai és gazdasági függetlenségre tesznek szert.

Az évezredekre visszanyúló zsidóellenes képzetek, elképzelések és mítoszok sztereotípiákhoz vezetnek, gyűlöletet szítottak és a zsidó emberek üldözését eredményezték. Annak ellenére, hogy a nemzetközi, regionális és nemzeti hatóságok hivatalosan elutasítják, továbbra is világszerte felbukkannak hol nyílt, hol rejtett formában. Folyamatosan új sztereotípiák, rágalmak és képzetek születnek, miközben a régiók is újra megjelennek más kontinenseken. Az antiszemita előítéletek gyakran ellentétes tartalmakkal jelennek meg – mikor különböző korszakokban más emberek képviselik azokat.²

A hagyományos antiszemita sztereotípiák az antiszemita támadásokban tanúsított magatartás indítékeként vagy kísérő jelenségeként jelenhetnek meg. Ilyen például az az állítás, hogy „a zsidók” gazdagok és kapzsik, hogy világalomra törnek, vagy hogy „a zsidók” ölték meg Jézus Krisztust. Az antiszemita rágalmak gyakran összeesküvés-elméletekre

Az elfogultság „egy személy vagy csoport melletti vagy elleni viszonyulást vagy előítéletet jelent, különösen olyat, amelyet igazságtalannak tartanak.”

Diszkrimináció: az „emberek különböző kategóriáival szembeni igazságtalan vagy előítéletes bánásmód”.

FORRÁS: *Concise Oxford English Dictionary*, ninth edition

Sztereotípia: „egy bizonyos embercsoport túlságosan leegyszerűsített képe”.

Előítélet: „egy csoporttal vagy egy csoport egy tagjával kapcsolatos érzés, amely sztereotípián alapul”.

FORRÁS: *Oktatással az antiszemitizmus ellen. Útmutató szakpolitikai döntéshozóknak* (Varsó: EBESZ/ODIHR, 2018), 43. o., <<https://www.osce.org/odihr/383089>>.

alapozott világnézetben nyilvánulnak meg. Például a bal- és jobboldali politikai nézeteket vallók között egyaránt vannak olyanok, akik azt a hamis állítást hangoztatják, miszerint a zsidók tervelték ki a 2001. szeptember 11-i terroristámadást az Egyesült Államokban. Az utóbbi időkben új összeesküvés-elméletek jelentek meg, amelyek hamisan állítják, hogy a zsidók szerepet játszottak az európai menekültválságban.³

Ahhoz, hogy hatékonyan tudjunk reagálni az antiszemita sztereotípiákra és tévképzetekre, fel kell tudnunk ismerni ezek különféle formáit, és meg kell értenünk, hogyan

² A zsidókat például egyszerre kritizálják, mint gyökértelen kozmopolitákat és mint egy szűklátókörű zárt közösség tagjait, illetve egyszerre ábrázolják őket nagyhatalmúnak és alsóbbrendűnek.

³ Krekó Péter et al.: „Migrant Invasion” as a Trojan Horsehoe” [Migráns invázió, mint a trójai (fa)lópátkó, Krekó Péter et al. (eds.): *Trust within Europe* [Bizalom Európában] (in: Budapest: Political Capital, 2015), 63-72. o. <http://www.politicalcapital.hu/wp-content/uploads/PC_OSIFE_Trust_Within_Europe_web.pdf>.

Kutatók Németországban és az Egyesült Államokban azt vizsgálták, hogy egy másik személy pszichológiai tapasztalatainak átgondolása hogyan csökkenti az elfogultságok automatikus megnyilvánulását. Egy idős ember perspektívájának mérlegelése után a kísérleti személyek kisebb valószínűséggel alkalmazták az olyan idősökkel kapcsolatos sztereotípiákat, mint a másoktól való függőség vagy a betegség. A feketékkel szembeni előítéletek csökkentek, amikor a résztvevőket arra kérték, hogy közben faji megkülönböztetéssel kapcsolatos eseteket nézzenek, képzeljék el, mit érezhetnek az áldozatok.

FORRÁS: A. R. Todd és társai: Perspective Taking Combats Automatic Expressions of Racial Bias [Perspektíva-váltás a rasszal kapcsolatos elfogultságok automatikus kifejeződésének leküzdésére] *Journal of Personality and Social Psychology*, 100. évf., 2011. június, 1027-1042 o.

fejlődtek ki ezek a koholmányok az idők során. Az alábbiakban a zsidókkal kapcsolatos legmakacsabb mítoszok, toposzok és mémek közül mutatunk be néhányat szemléltető céllal a teljesség igénye nélkül.⁴

Vérvád

A zsidókat az ókor óta hamisan vádolják azzal, hogy rituális célból nem-zsidókat gyilkolnak meg és az ördöggel cimborálnak. A középkori Európában a XII. századtól kezdődően ezt gyakran kísérték olyan vádak, hogy a zsidók az áldozataik véréből sütnek *maceszt* a zsidó Pészach ünnepére. A történelem során ezek a hamis vádak gyakran vezettek antiszemita zavargásokhoz és tömeggyilkosságokhoz. Még a jelenkori diskurzusokban is felfedezhető olykor a vérvád visszhangja.

Kommunisták

Az a tény, hogy egyes zsidók részt vettek az európai kommunista és szociáldemokrata mozgalmakban Európában, annak a gyakran megjelenő gondolatát erősíti, ami a „judeo-bolsevizmus”

vagy „judeo-kommunizmus” kifejezésekben ölt testet. Ez a mítosz széles körben elterjedt volt Európában a XX. század első felében, a náci propaganda pedig szándékosan erősítette is, egyrészt Németországban, másrészt a II. világháború alatt a németek által megszállt területeken. A kommunizmus kezdeti időszakát jellemző internacionalizmus, összekapcsolva azzal, hogy néhány az ellenállásban résztvevő zsidó csatlakozott szovjet partizán csapatokhoz vagy valamelyik országban működő kommunista párthoz, gyakran tovább erősítette azt a hiedelmet, hogy a zsidók – közösségként vagy egyénekként – nem lojálisak a szülőhazájukhoz. Újabban a kommunista zsidó toposza a nemzeti identitásról vagy a II. világháború történetéről szóló vitákban bukkan fel olyan állítások formájában, miszerint a zsidók ellen helyi szinten a holokauszt előtt, alatt vagy után elkövetett bűnök hátterében antikommunista indulatok álltak.

Az istengyilkosság mítosza

A keresztény egyház létrejöttének kezdeti éveitől voltak olyan

keresztények, akik a zsidókat kárhoztatták Jézus Krisztus haláláért, és kollektíven felelősnek tartották a zsidókat ezért a cselekedetért.⁵ Az istengyilkosság mítosza következtében olyan a Messiás megöléséhez társított feltételezett tulajdonságjegyeket kötöttek minden zsidóhoz, mint a természetfeletti erő, vagy a megátalkodott és összeesküvő árulás.

A nemzeti lojalitás kettőssége vagy hiánya

A zsidókról gyakran állítják, hogy a közpolitikai intézkedések zsidó érdekek mentén történő alakítására esküdtek össze, vagy hogy hazafiasság tekintetében elmaradnak polgártársaiktól. Mindez időnként olyan vádakban nyilvánul meg, miszerint a zsidók, kollektíve vagy egyénekként, nem lojálisak a szülőhazájukhoz. A nemzet tagjaként való elismerésüket időnként ahhoz kötik, hogy tagadják meg Izraelhez való kötődésüket, jöllehet a zsidó identitásban Izrael gyakran játszik központi szerepet. Ez a mítosz olyan felvetésben is megjelenik, hogy zsidók nem veszik ki

⁴ Az előző bekezdések, valamint a mítosz- és sztereotípiák példák az *Oktatással az antiszemitizmus ellen* című kiadványból származnak, op. cit. 88-91. o.

⁵ A „II. vatikáni ökumenikus zsinat az Egyháznak a nemkeresztény vallásokkal való kapcsolatáról szóló nyilatkozata” („Nostra aetate”) 1965-ben elutasította ezt a mítoszt.

arányosan a részüket a katonai szolgálatból vagy a demokratikus közösség életének más területein.

Média

Az a vád, miszerint a média zsidó irányítás alatt áll, már legalább a XIX. század eleje óta jelen van, és szerepel a „Cion bölcseinek jegyzőkönyveiben” is.⁶ A XX. és a XXI. században olyan feltételezettek vagy ténylegesen zsidó háttérű embereket, akik adott esetben személyes befolyásra tettek szert egy-egy médiumnál betöltött pozíciójuk folytán, összefüggésbe hoztak a teljes médiaiparra vonatkoztatott „zsidó irányítás” általános vélelmével. Egyes csoportok éppenséggel „cionista irányítást” emlegetnek a média kapcsán. E nézet szerint a szóban forgó

emberek az idők során összeesküdtek és együttműködnek egymással a döntéshozatalban. Ugyanakkor figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy a médiaiparban számos más, bizonyos tekintetben esetleg hasonló ember áll alkalmazásban, valamint azt, hogy a médiaipar differenciáltsága, hatalmas mérete és folyamatos fejlődése lehetetlenné is tenné az efféle irányítást.

Pénz és bűnözés

A zsidók pénzügyi irányító szerepével és a pénzügyek iránti rajongásával kapcsolatos elképzelések egyidősek az Újszövetséggel, amelyben a zsidók alkalmanként a jeruzsálemi Templomban szentségtelen gyakorlatot űző kufárként tűnnek fel. Ez áthagyományozódott

a középkorra is, amikor is a keresztényeknek tilos volt kamatra pénzt kölcsönözni, ezt a területet másokra hagyták. Mivel a zsidók ki voltak zárva a legtöbb iparból, valamint a földtulajdonlásból, néhányan pénzkölcsönzésbe kezdtek. Ettől kezdve ábrázolják a zsidókat tehetősnek, hatalommal bírónak és fenyegetőnek. Egyes országokban a zsidó nőkhöz az a sztereotípiák kapcsolódott, hogy gazdagságukat fitogtatva, hivalkodóan öltözködnek. Manapság ez a toposz a „Rothschildok pénze”, valamint a nemzetközi bankügyletek és a hozzájuk kapcsolódó bűnözés kapcsán felfedezni vélt zsidó összeesküvésre való hivatkozásban jelenik meg.

⁶ A „Cion bölcseinek jegyzőkönyvei” egy hamisított antiszemita szöveg, melynek célja a zsidók állítólagos világhatalmi tervének bemutatása. Először Oroszországban adták ki 1903-ban, és 1921-ben leplezték le, mint hevenyészett hamisítványt. Számos nyelvre lefordították, és nemzetközi szinten terjesztik a XX. század elejétől.

Stratégiák az antiszemita sztereotípiák azonosítására és leleplezésére az oktatásban

A tanárok kezdeményezzenek beszélgetést a sztereotípiák általános sémáiról, amelyek jó kiindulópontként szolgálnak majd bizonyos sztereotípiák, köztük az antiszemitizmus iránti figyelem felkeltésére. Ez jelentheti a sztereotípiák típusaira és sémáira vonatkozó példák bemutatását, hogy a diákok

megértsék a sztereotípiák negatív hatását és az összetett kérdések (gyakran vonzó) leegyszerűsített megközelítését, amit ezek megerősítenek és aktiválnak.

Miután a diákok átgondolták, hogyan kapcsolódnak ezek a fogalmak a csoportidentitáshoz,

a tanárok alkalmazzanak emberi jogi alapú megközelítést a zsidókkal szemben megnyilvánuló, zsidóságuk miatt mutatott intolerancia és megkülönböztetés elleni küzdelemben, párhuzamot vonva más csoportok tapasztalataival.

Három kérdés egy narratíva leleplezésére

Ki áll az információ mögött?

Tegyük fel a kérdést a diákoknak, hogy szerintük ki áll az információ mögött. Ismert-e a forrása? Vagy névtelen? Elsődleges-e forrás?

Mi a bizonyíték az állításra vagy kijelentésre?

Tegyük fel a kérdést a diákoknak, hogy az információ tartalmaz-e

bizonyítékot? Ha van bizonyíték, az hiteles-e? Van-e mód a lehetséges bizonyítékok ellenőrzésére?

Más források mit mondanak?

Tegyük fel a kérdést a diákoknak, hogy hallották-e már ezt az információt korábban? Vannak-e más, azonos vagy hasonló információt tartalmazó források? Rendelkezésre áll-e

esetleg eltérő bizonyíték ezekből a forrásokból?

FORRÁS: Átdolgozás a Stanford History Education Grouptól, „Civic Online Reasoning” [Állampolgári online érvelés], <<https://sheg.stanford.edu/civic-online-reasoning>>.

Gyakorlati példák a pedagógusok számára az antiszemita sztereotípiák megkérdőjelezésére és megelőzésére⁷

Tevékenység	Példa
Személyes történetek bemutatása	<p>Osszunk meg személyes történeteket, amelyek bemutatják:</p> <ul style="list-style-type: none">• A zsidó világ sokszínűségét, hogy a zsidók – csakúgy mint más háttérű emberek - vallási meggyőződés vagy hitélet szempontjából igen sokfélék, illetve nem vallásosak is lehetnek;• Azt, hogy mi a közös a zsidókban és a nem-zsidókban, például kulturális, társadalmi-gazdasági, földrajzi, nyelvi vagy más jellemzőik tekintetében; és• Zsidó és más vallási vagy kulturális háttérű embereket, akik helyi, országos és/vagy nemzetközi szinten pozitív hatásúak voltak.
Történelem órákba való integrálás	<ul style="list-style-type: none">• A zsidóság történetét a helyi, nemzeti vagy nemzetközi történelem részeként tanítsuk az iskolában;⁸• A történelmet személyessé kell tenni; el kell mondani zsidó emberek történetét (hétköznapi és ismert embereket egyaránt, például azokat, akik a tudományok, a művészetek, a filozófia területeihez járultak hozzá, stb.);• Át kell gondolni, hogy a különféle, társadalmilag elfogadott sztereotípiáknak milyen hatásuk van a férfiak és nők, bizonyos közösségek és csoportok – például zsidók - jogaira a történelem különböző időszakaiban és napjainkban; és/vagy• Legyen a tanórák témája a holokauszt előtti és utáni antiszemitizmus (ez nem helyettesíti a nagyon fontos, holokausztról szóló órákat).
A diákok sokszínű identitásainak fókuszba helyezése	<ul style="list-style-type: none">• A diákok önarcképet készíthetnek saját magukról (szöveget, festményt, verset, stb), hogy elgondolkodjanak saját identitásuk sokszínűségéről;• A diákok mutassák be az önarcképeket, feladatuk kapva azt is, hogy azonosítsák a sokszínűség megjelenését az osztályban (pl. rassz, bőrszín, anyanyelv, állampolgárság, nemzeti vagy etnikai származás, nem, szexuális orientáció, hobbi, érdeklődés, ideálok, egyéni sajátosságok);• A diákok kapjanak útmutatást önarcképük azon aspektusainak azonosításához, amelyek sztereotípiákat tükrözhetnek vagy generálhatnak. Ezt szolgálhatja az a tanári kérés a diákok felé, hogy összpontosítsanak arra, kik is ők, és milyen tényezők befolyásolják identitásuk kialakulását (beleértve saját belső elhatározásaikat és az őket érő külső hatásokat); és/vagy• Vizsgálják meg, hogy milyen kapcsolatban áll a diákok önmagukról alkotott képe bizonyos tulajdonságaik tekintetében azzal, ahogy mások látják őket; ezzel bemutatatható, hogyan épülnek fel a társadalmi narratívák.

⁷ Példák forrása: *Oktatással az antiszemitizmus ellen. Útmutató szakpolitikai döntéshozóknak* (Varsó: EBESZ/ODIHR, 2018), 43-44. o., <<https://www.osce.org/odihr/383089>>.

⁸ A Közel-Keletről szóló háttérinformációs források átfogó bibliográfiájáért lásd: Yale Library Near Eastern Collection, <<https://www.library.yale.edu/neareast/politics1.html>>.

Mi a teendő, ha...?

...valaki sztereotípiának ad hangot, például: „Minden zsidó szereti a pénzt, ezért gazdagok és ezért vezetik ők a bankokat”?

Próbáljuk megtudni – nem fenyegetően –, hogy honnan származik ez az általánosítás. Azért hangoztatja-e azt a diák, mert csak korlátozott tapasztalatai vannak a zsidó emberekről? Elképzeléseit a családtól, a barátoktól, a filmekből, a televízióból vagy a könyvekből szerzi-e? Segítsünk neki elgondolkodni ennek a téves információnak a forrásán. Ez jó alkalom lehet arra, hogy megbeszéljük, milyen könnyű mindössze néhány példából téves

következtetéseket levonni. Hasznos lehet az a felismerés is, hogy a személyes tapasztalatok korlátozottak, valamint ha rámutatunk arra, hogy a kutatók általában több ezer vagy több százezer példát vesznek górcső alá, mielőtt következtetéseket vonnának le.

Sok, a zsidóságot érintő sztereotípiát összetett történelmi gyökerekből táplálkozik – mint például a fentebb említettek is –, és érdemes feltárni az eredetüket. Ha nem rendelkezünk olyan tudással, amellyel kezelni tudnánk valamely sztereotípiát, amikor felmerül az az osztályban, mondjuk azt, hogy gyanítjuk, hogy ez sztereotípiát, ezért később, további információ birtokában vissza fogunk térni rá.

Érződik-e feszültség az osztályban a sztereotípiát hangos kimondása után? Ha igen, akkor hasznos lehet emlékeztetni a diákokat arra, hogy mindenki előfordulhat, hogy előzetes elképzelései alapján általánosít, még ha nem is kellene. Ez segít, hogy mindenki megnyugodjon, és nyitott legyen a problémás kijelentés konstruktívabb feltárására a további munka során.

...valaki olyan példát mond, amely igazolni látszik egy sztereotípiát, például: „A zsidóknak nagy orra van, nézzétek csak meg [...]t, zsidó és az orra is nagy”?

Ez a konkrét kijelentés egy régi raszszista sztereotípiára utal, miszerint

Tevékenység

Írjunk fel a táblára néhány általánosítást, üresen hagyva az alany helyét. Például: „Minden ___ szereti a spagettit” vagy „Minden ___ teát iszik”. Kérjük meg az osztályt, hogy adjanak ötleteket, hogy milyen csoportokat lehet beírni az üres helyekre. Mit vesznek észre? Mi történik, ha egy saját csoportot (pl. a „diákokat”) írnak az üres helyre? Életszerűnek tűnik? Mi lenne, ha ezek a kijelentések negatív általánosítások

lennének? Az más érzés lenne? Mutassuk be a fogalmat vagy emlékeztessük az osztályt, hogy mit nevezünk sztereotipizálásnak. Kapcsoljuk össze ezt a tevékenységet az órán korábban elhangzott, zsidókra vonatkozó sztereotípiával, és beszéljünk az osztállyal a sztereotipizálás veszélyeiről.

Segítsünk a diákoknak tudatosítani az érzelmeiket, amelyeket a különféle sztereotípiák megvitatása során tapasztalnak. A harag a meg-

támadottság érzésével függ össze, míg a félelem a menekülés vagy elrejtőzés iránti vágyat tükrözheti. A sztereotípiák gyakran kapcsolódnak a hatalom vagy a biztonság megtapasztalásához. Amikor ezeket az elgondolásokat érzelmi nézőpontból közelítjük meg, az néha segít tisztázni azokat a mögöttes fogalmakat, amelyek a diákok által választott sztereotip képzetekben kifejezésre jutnak.

Az ellen-sztereotipizálás olyan technika, amely alternatív képzetekre épít, kibővítve az egyes embercsoportok jellemzőiről alkotott elképzeléseinket. A zsidók fizikai jellemzőivel kapcsolatban kérje meg a diákokat, hogy készítsenek egy kollázst tíz, a történelemből vagy napjainkból ismert zsidó ember fotójával, akik a világ legkülönbözőbb társadalmi területeit (pl. tudomány, sport, politika, művészet, üzlet és emberbaráti tevékenység) és országait képviselik.

Tudta, hogy ma a világ zsidóságának körülbelül egyötödét színes bőrűek teszik ki? Egy zsidó sokszínűségről szóló rapvideóért lásd az Y-Love „This is Unity” című dalát: <https://www.youtube.com/watch?v=uvRy8bG-SpDU&list=PLvIhxOY_PTr2QjL2dwP8_hgPIg_R2mXQm>

a zsidóknak nagy és görbe orruk van. Magyarázzuk el, hogy néhány zsidónak, akárcsak néhány nem-zsidónak nagy orra van, de ez egy általánosítás. Zsidók a világ minden táján élnek, és évszázadok óta keverednek a helyi lakossággal, ami azt eredményezi, hogy egyáltalán nincs sajátos zsidó „kinézet” (a zsidók nem „faj”). Vannak vörös hajú és sápadt bőrű zsidók, sötét bőrű és sötét hajú zsidók és mindenféle más kinézetű emberek is a kettő között. A „zsidó orr” sztereotípiája egy erős vizuális

képzet, amely összeköti a középkori keresztény művészetet a náci propagandával és a mai antiszemita karikatúrákkal,⁹ azért, hogy a zsidókat fenyegetőnek, megvetendőnek, gonosznak vagy társadalmilag távolállónak mutassa be.

Tegyünk fel olyan kérdéseket a diákoknak, amelyek megkérdőjelezzik feltételezéseiket, és elősegítik kritikai gondolkodásuk fejlődését. Ilyen kérdésekre gondolunk: Honnan származik ez az elképzelés?

Saját tapasztalatodon alapul, vagy ismételsz valamit, amit korábban hallottál? Ismered-e a hangoztatott információ forrását? Meg tudnál-e osztani valamilyen bizonyítékot az állításra? Nyitott vagy-e a véleményed megvizsgálására? Nyitott vagy-e arra, hogy a vizsgálatot követően megváltoztasd a véleményed?

...egy forrás vagy tananyag antiszemita sztereotípiát tartalmaz?

Fontos megérteni, hogy a történelem számos befolyásos alakja vallott antiszemita nézeteket, köztük vallási vezetők, politikusok, filozófusok, írók és művészek. Ennek eredményeként a diákok találkozhatnak ilyen nézetekkel történelmi források, irodalmi szövegek és egyéb anyagok tanulmányozása során. Például a felvilágosodás híres filozófusa, Voltaire, ismert antiszemita írásairól, akárcsak a brit költő, T.S. Eliot és a protestáns reformáció kulcsfontosságú gondolkodója, Luther Márton.¹⁰ Politikai személyiségek, köztük

⁹ Sara Lipton: „The Invention of the Jewish Nose [A zsidó orr feltalálása]”, *The New York Review of Books*, 2014. november 14., <<https://www.nybooks.com/daily/2014/11/14/invention-jewish-nose/>>.

¹⁰ A nyugati gondolkodás e befolyásos alakjainak munkáiban jól dokumentált antiszemitizmust találunk. Lásd például: Arthur Hertzberg: *The French Enlightenment and the Jews* [A francia felvilágosodás és a zsidók] (New York: Columbia University Press, 1968); Anthony Julius, *TS Eliot: Anti-Semitism and Literary Form* [Antiszemitizmus és irodalmi forma] (Cambridge: Cambridge University Press, 1995); „Martin Luther”, Florida Holocaust Museum, <https://web.archive.org/web/20080522013514/http://www.flholocaustmuseum.org/history_wing/antisemitism/reformation.cfm>.

Franklin D. Roosevelt¹¹ neve is felmerült időnként antiszemita eszmék kapcsán.

A rejtett vagy ellentmondásos történetek kezelésére számos lehetőség kínálkozik a meglévő tantervek keretein belül. Érdekes olyan írókat, politikusokat, népszerű hősoket, helyi vagy országos történeteket is felkutatni, amelyek pozitív színben tüntetik fel a zsidó embereket és közösségeket, és bemutatni munkásságukat az osztálynak.

Egy sztereotípiákat felhasználó irodalmi mű tanításának módjáról példát talál a Rágalmazás elleni Liga Shakespeare: A velencei kalmár című könyvéhez írt útmutatásában: <<https://www.adl.org/news/article/anti-semitism-and-the-merchant-of-venice>>. [Antiszemitizmus és a Velencei kalmár]

A zsidókról alkotott sztereotípiák azonosítása és megkérdőjelezése a forrásokban vagy tananyagban fontos tanítási lehetőséget kínál azzal kapcsolatban, hogy mi a történelmi kontextus, és hogyan viszonyuljunk az ellentmondásos

szövegekhez és anyagokhoz. Ezek a szövegek tartalmazhatnak a nőkre, fogyatékkal élőkre, színes bőrűekre és másokra vonatkozó sztereotípiákat is. Mindez lehetőséget ad a diákoknak arra, hogy gyakorolják a kritikai gondolkodást, felismerjék

Sztereotípiák a forrásokban: Elemzési szempontok

- Mikor íródott a forrás és ki írta? Milyen volt akkoriban a társadalmi kontextus és a szerző perspektívája?
- Miről ír a forrás? Egy adott helyről és időről szól az írás? Egy fontos történelmi időszakról van szó a társadalom múltjának kellemetlen elemeivel?
- Állt bármilyen politikai vagy társadalmi program a forrás megírása mögött? Befolyásolhatta ez az írásmódot?
- Milyen sztereotípiákat tartalmaz az írás? Honnan erednek ezek a sztereotípiák? Miért jelenítettek meg sztereotípiákat ebben a forrásban? Másként is megírhatta volna a szerző?
- Miért érdemes mégis ezt a forrást használni ma? Mit tanulhatunk belőle?

¹¹ Warren Boroson: Eleanor Roosevelt and the Jews [Eleanor Roosevelt és a zsidók], *Jewish Standard*, New Jersey, Amerikai Egyesült Államok, 2013. július 26., <<https://jewishstandard.timesofisrael.com/eleanor-roosevelt-and-the-jews/>>

Tevékenység

Próbálja ki a „self-hez kapcsolást”:

- Amikor egy történelemórán vagy egy megemlékezésen átgondoljuk a „mi” fogalmát („városunkban/országunkban” stb.), foglaljuk bele a zsidóságot és más kisebbségeket is, mint a csoportunkhoz tartozó közösségeket;
- Igyekezzünk zsidókat és más kisebbségi csoportok tagjait is bevonni egy-egy eseménybe és az eseményt népszerűsítő kiadványokban is megjeleníteni őket; és
- Amikor szülőnek, tanárnak, nőnek vagy férfinak, vallásos vagy nem vallásos személynek gondoljuk magunkat, tekintünk erre úgy, mint olyan tulajdonságokra, amelyekben más közösségek tagjaival is osztozunk.

Mivel az emberek jellemzően pozitívan gondolkodnak magukról, és könnyen összekapcsolják magukat a saját csoport tagjaival, a saját csoport tagjai bevonódnak ebbe a pozitivitásba. A kutatások kimutatták, hogy a „self-hez kapcsolás”-nak nevezett stratégia csökkentheti az ilyen automatikus elfogultságok aktiválásának valószínűségét. A „self-hez kapcsolás” arra ösztönöz bennünket, hogy definiáljuk újra a „mi” fogalmát, hogy a különben külső csoport tagjaiként észlelt emberek a saját csoport részévé váljanak. Kimutatták, hogy amikor egy több rasszból álló csoport közös identitással, együttműködve dolgozik, akkor kevésbé hajlamosak sztereotípiákat alkalmazni más rasszokkal szemben.

FORRÁSOK: Anna Woodcock és Margo J. Monteith: „Forging links with the self to combat implicit bias [Kapcsolat létrehozása a self-fel az implicit elfogultság elleni küzdelem érdekében]”, *Group Processes and Intergroup Relations*, 16. évf., 4. szám, 2012. november 8., 445-461. o.; Gaertner, SL és Dovidio, JF (2000)., „Aversive Racism and Selection Decisions [Averzív rasszizmus és kiválasztási döntések]”, *Psychological Science* 2(4), 315-319. o.

saját értékeiket, és magabiztosabbá váljanak bizonyos gondolatok elutasításában, miközben mások szempontjait is figyelembe veszik.

A tanárok ösztönözzék a diákokat, hogy elfogadják közös felelősségüket a sztereotípiák azonosításában

és lebontásában. Egy káros sztereotípiá azonosítása, kutatása és felszámolása során a diákok saját személyes elfogultságaikat is azonosíthatják, amelyekről talán nem is tudták, hogy léteznek mind bennük, mind a társadalomban, és amelyek negatív hatással lehetnek

a környezetükben lévő zsidókra vagy másokra, például az osztálytársaikra. A tanulók közös felelőssége támogató légkört teremt az osztályban, és ösztönzi a csapatmunkát, különösen olyanok között, akik korábban esetleg előítéletesek voltak egymással szemben.

Források és tananyagok, további olvasnivaló

Fontos publikációk:

Oktatással az antiszemitizmus ellen. Útmutató szakpolitikai döntéshozóknak (Varsó: EBESZ/ODIHR, 2018), <<https://www.osce.org/odihr/383089?download=true>>:

- A pedagógusok és diákok önreflexióját ösztönző információk és tevékenységek a 33. oldalon található;
- Példák található az antiszemita sztereotípiák megkérdőjelezésére és megelőzésére szolgáló gyakorlatokra a 42. és 43. oldalon;
- A gyerekek sztereotip képekkel kapcsolatos oktatásával kapcsolatos információk a 46. oldalon található; és
- Az antiszemita sztereotípiák felismerését segítő információk a 2. függelékben („Példák antiszemita toposzokra és képzetekre”) és a 3. függelékben („Példák antiszemita szimbólumokra”) található.

A Teacher’s Guide on the Prevention of Violent Extremism [Útmutató tanároknak az erőszakos szélsőségek megelőzése érdekében] (Paris: UNESCO, 2016), <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000244676>>.

Az antiszemita mítoszokkal és tényekkel kapcsolatos további információkat lásd:

Rágalmazásellenes Liga: „CAS Myths and Facts”, [Mítoszok és tények] <<https://www.adl.org/sites/default/files/documents/assets/pdf/education-outreach/CAS-Myths-and-Facts.pdf>>;

Rágalmazásellenes Liga: „Using Facts to Respond to Anti-Semitism”, [Tények alkalmazása az antiszemitizmusra adott válaszul] 2006. <<https://www.adl.org/media/5137/download>>; és

Európai Rasszizmus Elleni Hálózat: „Debunking Myths about Jews”, [Zsidókra vonatkozó mítoszok leleplezése] 2015. október, <https://www.enar-eu.org/IMG/pdf/debunkingmyths_lr.pdf>.

További információkat az implicit elfogultságról lásd:

Implicit Bias Project [Implicit elfogultság projekt] (beleértve az egyének különböző csoportokkal szembeni implicit elfogultságának mérésére szolgáló tesztek), lásd: <<https://implicit.harvard.edu/implicit/>>; és <<https://www.projectimplicit.net/index.html>>.

Sztereotípiákkal kapcsolatos tanítási ötleteket lásd:

Teaching Tolerance: „Teaching About Stereotypes”
[Tolerancia tanítása: hogyan tanítsunk a sztereotípiákról?] <<https://www.tolerance.org/magazine/teaching-about-stereotypes-20>>; és

„Learning Plans”, [tantervek]
<<https://www.tolerance.org/classroom-resources/learning-plans?keyword=stereotypes>>;

Rágalmazásellenes Liga: „Lemons - An Activity on Generalization and Stereotypes for Elementary School Children”, [Citromok – általánosítást és sztereotípiákat bemutató játékos tevékenység általános iskolásoknak]
<www.adl.org/assets/pdf/education-outreach/Lemons-from-Empowering-Children.pdf>;

Discovery Education: „Understanding Stereotypes”, [Felfedező tanítás: értsük meg a sztereotípiákat]
<<http://www.discoveryeducation.com/teachers/free-lesson-plans/understanding-stereotypes.cfm>>; és

Education World, “‘Bursting’ Stereotypes”, [A sztereotípiá lufi kipukkasztása]
<http://www.educationworld.com/a_lesson/03/lp294-01.shtml>.

